

Diplomatik İlişkilerin Tesisinin 25. Yıldönümünde Türkiye ile Azerbaycan ve Orta Asya Cumhuriyetleri

Anavatan olarak gördüğümüz Orta Asya, bizim için Türk kimliğinin doğduğu ve yeşerdiği yerdir. Bu nedenle, bölgeye bakışımız her türlü jeopolitik ve stratejik kaygının ötesindedir. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin yıkılmasını takiben Türk ve akraba Cumhuriyetlerin bağımsızlıklarını yeniden kazanmaları, Türkiye'de ayrı bir sevinç ve heyecan yaratmıştır. Ülkemizin kardeş Cumhuriyetlerin bağımsızlığını tanıyan ilk ülkelerden biri olması, ilişkilerimize, etkilerini bugün bile hissettiğimiz büyük bir ivme kazandırmıştır.

Türkiye'nin bölgeye yaklaşımı, özgürlüklerine kavuşan bu ülkelerin bağımsızlıklarının pekiştirilmesi, siyasi ve ekonomik istikrara kavuşmaları, kendi aralarında ve komşularıyla işbirliği içerisinde ve demokratik değerleri benimsemiş devletler olarak varlıklarını sürdürmelerini desteklemek gibi çağdaş ve evrensel değerler etrafında şekillenmiştir. Bölge devletleri ile diplomatik ilişkilerimizin tesisinin 25. yıldönümünü idrak ettiğimiz 2017 yılında da bölgeye aynı coşku ile yaklaşmayı sürdürmekteyiz.

Halklar arasında var olan karşılıklı sevgi ve özlem, siyasi düzleme de yansımıştır. Liderlerimizin bu çerçevedeki kararlılık ve iradeleri, bir yandan çok taraflı platformlarda Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi (Türk Keneşi) ve TÜRKSOY, diğer taraftan ikili platformlarda Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi gibi mekanizmalarla ilişkilerimizin kurumsallaşmasını sağlamıştır. İlişkilerimizin kavuştuğu kurumsal nitelik bir yandan geleceğe yönelik ortak perspektifimizi ortaya koyarken, diğer yandan da geçtiğimiz 25 yılda katettiğimiz mesafenin naçizane bir nişanesini teşkil etmektedir.

Türk Dili Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları Zirveleri süreci, Türkiye ve Türkiye ile dil birliği olan Güney Kafkasya'da Azerbaycan, Orta Asya'da Kazakistan, Özbekistan, Türkmenistan ve Kırgızistan'ın katılımıyla Sovyetler Birliğinin 1991'de dağılması sonrasında ortaya çıkan koşulların olanaklı kıldığı bir forum olarak ortaya çıkmıştır. 1992 senesinde ülkemizin girişimleriyle başlatılan süreç kapsamında, on "Türk Dili Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları Zirvesi" gerçekleştirilmiştir. Nahçıvan'da yapılan Türk Dili Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları 9. Zirvesi'nde mevcut süreci kurumsallaştırmak amacıyla, Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan ve Kırgızistan arasında Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi'nin (Türk Konseyi) kuruluşuna dair "Nahçıvan Anlaşması" imzalanmıştır. Türk Konseyi, Türk dünyasının tarihi ve kültürel birikimine dayanarak Türk dili konuşan ülkeler arasındaki çoktaraflı işbirliğinin geliştirilmesinde kilit öneme sahip bir uluslararası örgüt olarak faaliyet göstermektedir. Türk Konseyi, kuruluşundan bu yana, Türk Cumhuriyetleri arasındaki karşılıklı güven ve siyasi dayanışmanın pekiştirilmesine katkıda bulunmuş, enerjiden ekonomiye, turizmden eğitime çeşitli alanlarda işbirliğini

geliştirmiştir. Ülkemiz, Türk Konseyi'ni bölgesel istikrar ve barışa katkı sağlayan bir örgüt olarak görmektedir.

Yaklaşık 70 milyon nüfusa sahip kardeş Cumhuriyetlerle gelişen işbirliğimiz, ekonomik alanda da kendisini hissettirmiştir. Karşılıklı doğrudan yatırımlarımız 5 milyar dolara, ticaret hacmimiz ise yıllık ortalama 7 milyar dolara ulaşırken, Türk şirketlerince bölgede gerçekleştirilen taahhüt hizmetlerinin toplamı da 75 milyar dolara yaklaşmıştır. İşadamlarımızı, kardeş Cumhuriyetlerde yatırımlarını arttırmaları için teşvik etmekteyiz.

Kalkınma ve teknik işbirliği alanlarındaki işbirliğimiz, ilişkilerimizin bir diğer önemli boyutudur. Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı'nın (TİKA) bölge ülkelerinde yürüttüğü ve toplam değeri 2 milyar doları aşan "İki Taraflı Resmi Kalkınma Yardımları" hem kardeş Cumhuriyetlerin refahına hem de Orta Asya bölgesinin istikrarına önemli katkı sağlamaktadır.

Tarih, küresel ekonomi ile bütünleşmekte geç kalan devletlerin, medeniyet ve kültür alanlarındaki güçleri ne olursa olsun, dünya sahnesinden silindiği birçok örnekle doludur. Nitekim en parlak çağını, üzerinde bulunduğu İpek Yolu'nun dünya ticaretinin ana hattını teşkil ettiği dönemde yaşamış olması, Orta Asya bölgesinin küresel ekonomiyle bütünleşmesinin önemini ortaya koymaktadır. Bu çerçevede, ulaşım, lojistik ve enerji hatları altyapısının güçlendirilmesi ile tarihi İpek Yolu'nun yeniden canlandırılmasını, bölgenin kalkınması ve dünyada hak ettiği saygınlığı kazanması için değerli bir fırsat olarak görüyoruz.

Orta Asya bölgesindeki hidrokarbon kaynakların dünyaya açılması, küresel ekonomi ve bölgesel istikrar için büyük öneme sahiptir. Türkiye, bu kaynaklarının Batı pazarlarına ulaştırılmasında en kısa, güvenilir ve sürdürülebilir güzergahı sunmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye ve Azerbaycan, bölgemiz ve Avrupa'nın enerji güvenliğinde de önemli rol oynamaya başlamışlardır. Bakü-Tiflis-Ceyhan Petrol Boru Hattı ve Bakü-Tiflis-Erzurum Doğal Gaz Boru Hattı ortak vizyonumuzun başarıyla faaliyet gösteren ürünleridir. Genellikle "21. yüzyılın en büyük projesi" olarak tanımlanan Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı (TANAP) ise Güney Gaz Koridoru'nun (SGC) omurgası olarak geliştirilmektedir. TANAP'ın tamamlanması ile Hazar Denizi'nde bulunan doğalgazın Anadolu üzerinden Avrupa'ya taşınması hedefi gerçeğe dönüşecektir.

Bakü-Tiflis-Kars Demiryolu Projesi'nin (BTK) ise, Türkiye, Azerbaycan ve Gürcistan arasındaki başarılı üçlü işbirliğinin diğer bir tezahürü olarak bu yılın sonuna kadar hizmete girmesi planlanmaktadır. Böylece, ulaşım yeteneklerimiz, ticari faaliyetler ve halklararası etkileşim önemli ölçüde artacaktır.

Önemli medeniyet merkezlerine ev sahipliği yapan Orta Asya Cumhuriyetleri ile kültür ve eğitim alanındaki işbirliğimiz, siyasi ilişkilerimize yakışan bir noktaya

ulaşmıştır. Türk-Kazak Uluslararası Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi ile Türk-Kırgız Manas Üniversitesi bu alandaki işbirliğimizin en güzide örnekleridir. Ülkemizde kardeş Cumhuriyetlerden 20 binin üzerinde öğrenci eğitim görürken, bu ülkelerde eğitim gören öğrenci sayımız 10 bini aşmıştır. Bunun yanında Türkiye Bursları ile kardeş Cumhuriyetlerden ülkemize gelen yüzlerce öğrenciye sağlanan burslar, bu alandaki ilişkilerimize kaydadeğer bir ivme kazandırmaktadır. Türkiye Türkçesi Eğitim Öğretim Merkezi (TÖMER), Yunus Emre Türk Kültür Merkezleri ve Türkiye Maarif Vakfı başta olmak üzere, ilgili tüm kuruluşlarımızın katkılarıyla, ülkelerimiz arasındaki beşeri ilişkileri kuvvetlendirecek kültür elçilerini yetiştirmeye devam edeceğiz.

Derin tarihi bağlara sahip olduğumuz kardeş **Azerbaycan**'la ilişkilerimizi "istisnai" olarak tanımlamak mümkündür. Diplomatik ilişkiler 14 Ocak 1992'de kurulmuş ve Bakü'de Başkonsolosluk olarak görev yapmakta olan temsilciliğimiz Büyükelçilik düzeyine yükseltilmiştir. Azerbaycan'da ayrıca Nahçıvan ve Gence Başkonsolosluklarımız faaliyet göstermektedir. Azerbaycan'ın ise Ankara'daki Büyükelçiliğinin yanısıra İstanbul ve Kars'ta da Başkonsoloslukları bulunmaktadır. İki ülke devlet yetkililerinin göreve geldikten veya sembolik önemi haiz gelişmelerin ardından diğer ülkeyi öncelikli olarak ziyaret etmeleri şeklinde bir gelenek yerleşmiştir.

Stratejik ortak olan ülkelerimiz, işbirliğini Yüksek Düzeyli Stratejik Konseyi (YDSK) mekanizması ile kurumsallaştırmıştır. Bugüne dek 5 YDSK toplantısı gerçekleştirilmiş olup, toplantılar vesilesiyle 20'den fazla belge imzalanmıştır. Bakü'de Yunus Emre Türk Kültür Merkezi ve TİKA Ofisi bulunmaktadır.

2016 yılında ikili ticaret hacmimiz 1.6 milyar Dolar olmuştur. Ülkemizin Azerbaycan'daki yatırımları yaklaşık 11 milyar Dolar, Azerbaycan'ın ülkemizdeki yatırımları ise 4 milyar Dolar seviyesindedir.

Azerbaycan'la bölgesel işbirliği mekanizmaları da geliştirilmiştir. Türkiye-Azerbaycan-Gürcistan, Türkiye-Azerbaycan-İran, Türkiye-Azerbaycan-Türkmenistan üçlü mekanizmaları, bölgesel refah ve barışa katkıda bulunarak, farklı alanlarda proje ve fikir geliştirmeyi mümkün kılmaktadır.

Bölgedeki önemli siyasi ve ekonomik ortaklarımızdan biri olarak gördüğümüz **Kazakistan**'la ilişkilerimiz karşılıklı güçlü siyasi irade doğrultusunda istikrarlı bir seyir içinde gelişmektedir. Kazakistan'da Astana Büyükelçiliğimizin yanısıra Aktau ve Almatı Başkonsolosluklarımız bulunmakta, Kazakistan'ın ise Ankara Büyükelçiliğinin yanısıra İstanbul Başkonsolosluğu ve Antalya Konsolosluğu da ülkemizde faaliyet göstermektedir. Kazakistan ile 2012 yılında Cumhurbaşkanları düzeyinde YDSK mekanizması ihdas edilmiştir. Cumhurbaşkanı Nazarbayev'in 5 Ağustos 2016 tarihli son ziyareti, 15 Temmuz darbe girişimi sonrasında Cumhurbaşkanı düzeyindeki ilk ziyaret olması bakımından büyük önem taşımaktadır. Astana'da Yunus Emre Türk Kültür Merkezi ve TİKA Ofisi bulunmaktadır. Kazakistan'la 2016 yılında ikili ticaret

hacmimiz yaklaşık 2 milyar dolar olmuştur. Kazakistan, Orta Asya'daki en büyük ticaret ve yatırım ortağımızdır. Kazakistan'daki Türk yatırımları yaklaşık 2 milyar Dolar, ülkemizdeki Kazakistan yatırımlarının ise 700 milyon Doları aştığı bilinmektedir.

Türkmenistan'la ilişkilerimiz son dönemde gerçekleşen üst düzey ziyaretlerle adı konulmamış bir stratejik seviyeye ulaşmıştır. Türkmen tarafı, ilişkileri "kemik kardeşliği" olarak tarif etmektedir. Karşılıklı Büyükelçiliklerin yanısıra Türkmenistan'ın İstanbul'da Başkonsolosluğu bulunmaktadır. 2016 yılında Türkmenistan'la ticaret hacmimiz 1,668 milyar dolar olmuştur. Türkmenistan'daki Türk yatırımları 500 milyon Dolar seviyesinde olup, ülkemizde ise yaklaşık 300 Türkmen sermayeli işletme mevcuttur.

Coğrafi konumu, doğal kaynakları, nüfusu ve yetişmiş insan gücüyle Orta Asya'da önemli ve ağırlıklı bir konuma sahip **Özbekistan**'la ilişkilerimizin hak ettiği yüksek seviyeye çıkarılması yönündeki çalışmalarımız sürdürülmektedir. Karşılıklı Büyükelçiliklerin yanısıra Özbekistan'ın İstanbul Başkonsolosluğu da bulunmaktadır. 2016 yılında Özbekistan'la ticaret hacmimiz 1,242 milyar dolar olmuştur. Özbekistan'daki Türk yatırımları yaklaşık 1 milyar dolar seviyesindedir. Ülkemizdeki Özbek yatırımları ise 20 milyon dolardır. 2016 sonbaharından bu yana ilişki ve işbirliğimizde olumlu bir hareketlenme mevcuttur. Bakan seviyesinde birçok karşılıklı ziyaret yapılmış, Sayın Cumhurbaşkanımız Kasım 2016'da Semerkant'ı ziyaret etmiştir. 2017 yılında da Özbekistan Cumhurbaşkanı Mirziyoyev'in ülkemizi ziyaret etmesi beklenmektedir.

Kırgızistan'la işbirliğimizin ortak değerlerimize yakışır şekilde geliştirilmesi amaçlanmıştır; Kırgızistan'ın demokratik reformları ve buna paralel olarak ekonomik kalkınmasını sürdürmesine destek sağlanmıştır. Karşılıklı Büyükelçiliklerin yanısıra Kırgızistan'ın İstanbul'da Başkonsolosluğu da bulunmaktadır. İki ülke arasındaki ilişkiler, 2011 yılında tesis edilen YDSK mekanizması çerçevesinde, stratejik ortaklık seviyesine yükseltilmiştir. 2016 yılında Kırgızistan'la ticaret hacmimiz 410 milyon dolar olmuştur. Kırgızistan'daki Türk yatırımları yaklaşık 1 milyar Dolar, ülkemizdeki Kırgızistan yatırımları ise 24 milyon Dolardır.

Tacikistan'la ilişkilerimizin seviyesi memnuniyet vericidir. Karşılıklı Büyükelçilikler faaliyet göstermektedir. Tacikistan'ın İstanbul Başkonsolosluğu da bulunmaktadır. Tacikistan ile 2012 yılında Cumhurbaşkanları seviyesinde "İşbirliği Konseyi" kurulması kararlaştırılmıştır. Tacikistan ile ticaret hacmimiz 300 milyon doları aşmıştır. Duşanbe'de TİKA Ofisi bulunmaktadır. Türk firmalarınca Tacikistan'da gerçekleştirilen doğrudan sermaye yatırımları 50 milyon dolar seviyesindedir. Ülkemizde ise kayıtlı olarak, yaklaşık 1,1 milyon

TL sermayeli 28 adet Tacik firması faaliyet göstermektedir. Türk müteahhitlik firmaları tarafından Tacikistan'da, 2014 yılında toplam 16,6 milyon, 2015 yılında toplam 16,4 milyon, 2016 yılında ise 2,5 milyon dolar değerinde proje üstlenilmiştir.

Diplomatik ilişkilerimizin 25. yıldönümünde, kardeş Cumhuriyetler ile ilişkilerimizde geldiğimiz noktayı değerli bulmakla birlikte bunun yeterli olmadığını düşünüyoruz. Ortak tehditlere karşı müşterek mücadele, ilişkilerimizin hakettiği noktaya gelmesinde büyük öneme sahiptir. Fetullahçı Terör Örgütü (FETÖ), karşı karşıya kaldığımız en yakın ortak tehdidi oluşturmaktadır. FETÖ'nün gerçek yüzünü gösterdiği 15 Temmuz hain darbe girişimi, milletimizin cesareti ve dirayetiyle başarısızlığa uğratılmış olsa da, tehdit tamamen bertaraf edilmiş değildir. Bu çerçevede, bu örgütün bazı kardeş ülkelerde faaliyetlerini sürdürmesini üzüntüyle izlemekteyiz. Kardeş devletleri ve halkları bu tehlike karşısında uyarmanın görevimiz olduğunu düşünüyor, bu tehdidin güçlü dayanışmamız sayesinde tarihten silineceğine inanıyoruz.

Türk Dünyası'nı hakettiği aydınlık geleceğe kavuşturmak, sahip olduğumuz köklü medeniyete karşı ortak sorumluluğumuzdur. Bu çerçevede gerekli irade tüm taraflarda mevcuttur.

Elif Burcu GÜNDOĞDU

Dışişleri BAKANLIĞI